

מושגי יסוד ביהדות

מחברת לימוד למבחן – אוניברסיטת בר אילן

נכתבה בתאריך 03.12.2009

בהצלחה!!

חלק א'

ציצית, תפילין, טלית, מזוזה

- א. מה מכילה המזוזה?
יריעת קלף הכתובה בנוצת סופר סת"ם שבה כלולות 2 פרשיות מן התורה, "שמע ישראל" ו"היה אם שמוע תשמעו".
- ב. היכן ובאלו מקומות יש לקבוע מזוזה?
בכל פתח וכניסה שאדם משתמש בהם (למעט שירותים ואמבטיה), מקובעת בצורה אלכסונית כשחלקה העליון מופנה כלפי הבית פנימה. הקלף מקופל כך שהמילה "שדי" פונה כלפי חוץ.
- ג. השוכר בית מחברו, על מי החובה לקבוע מזוזה מעיקר הדין ומדוע?
על המשכיר שכן המצווה מדברת על "מזוזות ביתך" ושכירות איננה קניא ואיננה רכושו של השוכר.
- ד. מדוע אין מניחים תפילין בשבתות ובימים טובים?
כי הם עצמם מהווים, כמו התפילין, אות לקשר בין האדם לאלוהיו. בראש חודש מניחים תפילין כמו ביום רגיל.
- ה. מדוע בתפילת שחרית מתעטפים תחילה בטלית ורק לאחר מכן מניחים תפילין?
הטלית מבודדת את המתפלל מסביבתו ומקלה עליו את הריכוז בתפילה וכך גם היא מאפשרת לו להתרכז בהנחת התפילין.

שבת

- א. שניים מקרא ואחד תרגום (שמו"ת) – דין הלכתי שפירושו המעשי הוא קריאת פרשת השבוע פעמיים בנוסח המקרא ועוד פעם אחת בתרגום אונקלוס. ניתן להתחיל בקריאה החל מסיום תפילת המנחה של השבת שעברה ויש לסיימה עד כניסת השבת.
- ב. לחם משנה – בסעודות השבת יש לקחת שני מני פת שלמים ולברך עליהם את ברכת המוציא. אפשר לקחת שתי חלות אך אפשר גם חלה אחת ולצרף לה פיתה או משהו אחר קטן אך העיקר שלם. אחד (בדרך כלל האב) מחזיק את הפת בידיו ומברך המוציא וכולם עונים אמן. מן הלחם משנה מחלק המברך לכל היושבים. הסיבה ללקיחת לחם כפול נעוצה בהיות מזוננו דומה למן שהוריד הקב"ה לבני ישראל בהיותם במדבר ושם ביום שיש הם צוו ללקוט

– <http://www.truechange.co.il> הופכים את האוניברסיטה לבית לחם משנה כפול ליום שישי ולשבת לכן אנו לוקחים בשבת בכל סעודה לחם משנה. הלחם משנה דומה למן גם בהיותו מונח על מגש ומכוסה במפית כמו המן שהיה יורד כשטל מכסה אותו מלמטה ומלמעלה.

- ג. **פרקי אבות** - פרקי משנה הכוללים את השתלשלות התושב"ע, ועוסקים בהקניית תכונות טובות לאדם, במיוחד בין אדם לחברו.
- ד. **סעודה שלישית** - האחרונה מבין 3 הסעודות בשבת הנערכת בתום תפילת מנחה בשבת, לשם הצטיידות במזון רוחני לשבוע שבפתח.
- ה. **הבדלה** - הבדלה בין ימי קודש לחול. נערכת במוצאי השבת על כוס יין. בסמוך יש להניח קופסת בשמים ולברך על הריח, על מנת לעודד את הנפש הדואבת על צאת השבת, מדליקים נר מיוחד בעל מסי' פתילות.
- ו. **ברכת הבנים** - נאמרת בסעודת ליל השבת, כאשר האב מניח כפותיו על ראש הבנים, ומאחל להם שפע הצלחה וחיים ארוכים.
- ז. **עירוב חצרות** - אסור ללכת עם חפצים שהם אינם בגדים או דברים הצמודים לגוף כבגדים בין חצר אחת לשנייה או בין חצר לרשות הרבים בשבת. עירוב חצרות מאפשר את טלטול החפצים, וזה מתבצע בצורה הזו: מניחים אוכל לסעודה (מעט מאד אוכל) ברשות הרבים או באחת החצרות וסעודה זו נחשבת כרכוש כולם ובכך הופכת את כל החצרות והרשויות ליחידה אחת שבתוכה מותר לטלטל בשבת. בימינו מושג עירוב חצרות ע"י מתיחת חוטים סביב הישוב.
- ח. **עירוב תבשילין** - מצד הדין אסור לבשל בחג בשביל יום אחר, אפילו לא בשביל שבת. אם חל חג ביום שישי, ורוצים לבשל בשביל שבת, ניתן לעשות עירוב תבשילין. עירוב זה עניינו שמתחילים לבשל לשבת, בערב החג, ובחג ממשיכים לבשל לצורך השבת. לתבשיל שמכינים לשבת בערב החג קוראים "עירוב תבשילין". "עירוב תבשילין" מערב את המאכלים שהוכנו לשבת בערב החג, עם המאכלים שהוכנו לשבת בחג עצמו. את התבשיל הזה אוכלים, כמובן בשבת, ומברכים: "ברוך...וציוונו על מצוות עירוב". מוסיפים "בערוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל, ולהטמין ולהדליק נר, ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת".
- ט. **עירוב תחומים** - קיים איסור על אדם להרחיק יותר מ-1 ק"מ מביתו בשבת. אם אדם רוצה להגיע למקום המרוחק מ-1 ק"מ מביתו, עליו להתכונן מראש, ולהטמין מזון בתחנת ביניים שמרחקה פחות מ-1 ק"מ מביתו. כך מתאפשר לו ללכת עוד 1 ק"מ מהתחנה והלאה.
- י. **מכה בפטיש** - סיום המלאכה, אחת מ-39 המלאכות האסורות בשבת. זו מלאכה כוללת, ומשמעותה איסור השלמת מלאכה כל שהיא.
- יא. **שבת הגדול** - יום השבת שלפני חג הפסח. מקור השם הזה בפסוק החותם את ההפטרה של השבת שלפני חג הפסח: "הנה אנוכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא".
- יב. **שבת שקלים** - השבת שלפני ראש חודש אדר או בראש חודש אדר עצמו, שבה קוראים בספר תורה שני בפרשת שקלים.
- יג. **שבת זכור** - השבת שלפני פורים, שבה קוראים בתורה: "זכור את אשר עשה לך עמלק".
- יד. **שבת חזון** - השבת שלפני תשעה באב, שבה מתחילה ההפטרה במילים: "חזון ישעיהו בן אמוץ". הראשונה בתלת דפורענותא.
- טו. **שבת נחמו** - השבת שאחרי תשעה באב, שבה מתחילה ההפטרה במילים: "נחמו נחמו עמי". הראשונה בשבע דנחמתא.

- טז. **שבת שובה** – השבת בין רש השנה ליום הכפורים. מדליקים מינימום 2 נרות ועד מספר הנפשות במשפחה.
- יז. **שבת פרשת החודש** – השבת שלפני ראש חודש ניסן או בראש חודש ניסן עצמו, שבה קוראים בספר תורה שני: "החודש הזה לכם ראש חודשים".
- יח. **ברכת החודש** – שבוע שחל בו ראש חודש. הברכה כוללת 3 קטעי תפילה בהם מבקשים שבחודש הבא עלינו לטובה ימלאו משאלות ליבנו ויוענקו לנו מיטב הברכות ע"י היושב במרומים.
- יט. **אב מלאכה** – מלאכה היא כל אחת מ-39 הפעולות שנדרשו לבנין המשכן במדבר, וכל פעולה הדומה להן. המלאכות שהיו במשכן נקראות "אבות מלאכות". התורה אסרה עשיית מלאכה בשבת. כל אב מלאכה מהווה אשכול אב למלאכות שונות אשר אסורות בשבת.
- כ. **מלוה מלכה** – סעודה של מוצאי שבת. "סעודה רביעית", "סעודת דוד המלך", סעודה הנאכלת במוצאי שבת. מכונה כך משום שהיא מלווה את יציאתה של שבת ה"מלכה".
- א. **תשליך** – זוהי תפעילה הנאמרת ביום א' של ראש השנה, ליד שפת אגם או ים, והיא בקשה למחילת עוונות ולהשלכת חטאים למצולות הים. מנערים את הכיסים כסמל להתנערות מהחטאים.
- ב. **יום כיפור** – מזכה על חטאים שבין אדם לה' בלבד, ולא על חטאים כלפי אנשים.
- ג. **צום גדליה** – חל למחרת ראש השנה, ג' בתשרי. יום תענית על הרב גדליה בן אחיקם שהיה פקיד מטעם הממשל הבבלי בא"י. הרצח גרם להתפוררות שארית הריבונות היהודית בא"י.
- ד. **לקט שכחה ופאה** – מתנה לעניים משדה התבואה
- a. **לקט** – שיבולים שנפלו מן האלומה, אסור לאספן.
b. **שיכחה** – אם נשכחו אלומות בשדה אין לשוב ולאספן.
c. **פאה** – על הקוצר להשאיר חלק קטן (אחד חלקי שישים) משדהו לא קצור.

מצוות התלויות בארץ

- א. **נטע רביעי** – רק בשנה הרביעית לגידול פרי העץ מותרים פירותיו לאכילה, ויש להעלותם או את שווים הכספי לירושלים.
- ב. **ערלה** – הוא כינוי לפירות העצים בשלוש השנים הראשונות לנטיעתם, שבהן התורה אוסרת ליהנות מהפירות.
- ג. **איסור חדש** – איסור אכילה על היבול החדש לפני יום הבאת העומר, בט"ז בניסן.
- ד. **הפרשת חלה** – מכל בצק שמשקלו מעל 1700 גרם יש להפריש 27 גרם (לטובת הכוהנים). בין 1200 גרם ל-1700 גרם מפרישים ללא ברכה. גם בארץ וגם בחו"ל, עם הכניסה לארץ כנען.
- ה. **מצוות ביכורים** – ראשית הפירות משבעת המינים, מועלים בחג השבועות לכוהנים שבירושלים.

– <http://www.truechange.co.il> הופכים את האוניברסיטה לבית

- ו. **תרומה גדולה** - מחויבים לתת 2% מהיבול עבור הכוהנים בכל אחת משש השנים הקודמות לשנת השמיטה. 2% = בעין בינונית, יותר מכך=בעין טובה, פחות מכך=בעין רעה.
- ז. **מעשר הראשון** - עשירית מהיבול. ניתן בכל אחת משש השנים הקודמות לשנת השמיטה. המעשר הראשון ניתן ללוי על פי בחירת הנותן (טובת הנאה לבעלים). המקור למעשר ראשון בתורה הוא בספר במדבר בפרשת קורח. המעשר הראשון אמנם ניתן ללויים אך הוא חולק גם מותר לכל אדם לאוכלו ברשות בעליו.
- ח. **תרומת מעשר** - כל לוי מפריש עשירית מהמעשר שקיבל כמתנה לכוהנים. התרומה ותרומת המעשר הם קודש (כך גם החלה - ע"ע הפרשת חלה) ומותר רק לכוהנים לנשיהם ולעבדיהם לאוכלו. את התרומה יש לאכול בטהרה בלבד.
- ט. **מעשר שני** - בשנה הראשונה/ שנייה/ רביעית/ חמישית למניין שנות מחזור השמיטה, צריך החקלאי להפריש מעשר שני בנוסף על המעשר הראשון. מעשר שני הינו מעשר מיוחד שאינו ניתן לאף אדם. על החקלאי לאכול את המעשר השני בקדושה ובטהרה בירושלים. אם רואה החקלאי שהיבול ייהרס עד שיגיע לירושלים ויאכל אותו בקדושה ובטהרה, הוא יכול להמיר את היבול בכסף ולעלות עם הכסף הזה לירושלים ושם לקנות בכסף אוכל. ההיגיון הערכי העומד מאחרי המעשר השני מיוחד ביחס לעומד מאחרי שאר התרומות והמעשרות: למעשה, האדם נותן את המעשר הזה לעצמו.
- י. **מעשר לעניים** - בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה, המעשר השני שמפריש ישראל אינו נאכל על ידיו, כי אם ניתן כמתנה לעניים נוסף על מתנות העניים המוזכרות בתורה.
- יא. **חילול מעשרות** - על מנת לחלל (להפוך לחול) את המעשרות, פודים את המעשר השני בפרטה אחת. זאת משום שכיום לא ניתן להעלות את הפירות לירושלים.
- יב. **טבל** - יבול חקלאי שלא הופרשו תרומותיו ומעשרותיו והוא אסור לאכילה.
- יג. **דמאי** - יבול שקיים ספק לגבי ההפרשות, ויש להפריש ממנו ללא ברכה.
- יד. **לקט שכחה ופאה** - מתנה לעניים מהתבואה
- טו. **פרט ועוללות** - מתנה לעניים מהכרם
- טז. **פארה** - מתנה לעניים מהזיתים.
- יז. **כלאים** - התורה אוסרת על הכלאת שני מינים שונים ב-3 תחומים: כלאי בהמה, כלאי צמחים, כלאי בגדים = שעטנז.
- יח. **שעטנז** - אסור ללבוש כלאי בגדים, שהם צמר ופשתן יחדיו. 'שנאמר ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך'.
- יט. **פרוזבול** - תקנת סנהדרין (לאחר חורבן בית המקדש) שנועדה לאפשר מתן הלוואות ללא חשש שמיטה (ביטול החובות לאחר 7 שנים), כי המלווה מוסר חובותיו לגבייה באמצעות בית-דין לפני שנת שמיטה, וכך לא בוטלו החובות למרות שנת השמיטה.
- כ. **היתר מכירה** - פתרון הלכתי לנושא השמיטה בארץ ישראל. בגלל הבעיה הקשה שהייתה לעוסקים בחקלאות בארץ ישראל בשנים הראשונות לתחייתה, ביקשו החקלאיים מהרבנים להכין להם היתר מיוחד למכור את אדמותיהם לערביי האזור לקראת שנת השמיטה תרמ"ט (1889) כדי שלא יפסידו כסף רב. היה חשש שהמושבות החדשות לא יוכלו להתקיים אם ישבתו מהעבודה במשך שנה תמימה. פולמוס השמיטה הקיף אזורים רבים, ורבנים רבים נטלו בו חלק. היתר המכירה ניתן על ידי רבני חיבת ציון, ומצד שני התנגדו לו רבני ירושלים האשכנזים. היה צורך שההיתר יעקוף את איסור "לא תחנם" (איסור נתינת קרקעות ארץ

- <http://www.truechange.co.il> הופכים את האוניברסיטה לבית ישראל לגויים). כשעלה הרב קוק לארץ, סמך גם הרב קוק ידיו על ההיתר, בגלל המצוקה הגדולה של היישוב החדש אשר פרנסתו הייתה תלויה בחקלאות. לבסוף, נערך היתר לשנה ההיא בלבד ותחת הגבלות מסוימות. בשנים לאחר כך ההיתר חודש שוב ושוב. כיום רוב היישובים החקלאיים בארץ ישראל משתמשים בהיתר המכירה.
- כא. **יובל- כל 50 שנה (7 שמיטות)**, משחררים עבדים עבריים, ומחזירים קרקעות לבעליהם המקוריים. המטרה היא למחוק את הבדלי המעמדות שנוצרו בעם. כיום לא נהוג יובל כי לא כל העם נמצא בא"י.

תפילות וברכות

- א. **ברכת הבנים** - נאמרת בסעודת ליל השבת, כאשר האב מניח כפותיו על ראש הבנים, ומאחל להם שפע הצלחה וחיים ארוכים.
- ב. **התרת נדרים** - נעשית לאחר תפילת שחרית בבוקרו של ערב החג. 3 מתפללים מהווים בי"ד (בית-דין), ומהם מבקשים להתיר את כל נדרי השנה הקודמת שלא מולאו. היהדות רגישה מאוד לנדרים שלא הותרו ולכן יש להיזהר לא להיכנס ליום הדין כשיש נדרים שלא קיימנו. כל המתפללים עומדים בפני הרכב זה, ומבקשים התרת נדרים.
- ג. **קידוש לבנה** - תפילה הנאמרת במוצ"ש שלאחר מולד הירח כתודה לה' בורא המאורות. התפילה נאמרת בחצר חשוכה, ולכן רשומה באותיות גדולות (ומכאן השם "אותיות קידוש לבנה").
- ד. **חצי קדיש** - קדיש ללא תוספות לוואי.
- ה. **קדיש שלם** - הקדיש המקורי בתוספת הפיסקה "תתקבלי".
- ו. **קדיש יתום** - כשאדם נפטר, לעילוי נשמתו היתום או אחד מקרוביו דואג למלא את מקומו בצבא ה' ואומר קדיש יתום.
- ז. **קדיש דרבנן** - נאמר לאחר לימוד קטע מתושב"ע.
- ח. **ברכה ארוכה** - מתלווה לקריאת שמע. פותחת ומסיימת במילים "ברוך אתה ה' יוצר אור ובורא חושך" - אין אל אור ואל חושך.
- ט. **תפילת העמידה** - נקראת גם תפילת שמונה עשרה, שאותה אומר המתפלל כשהוא עומד ברגליים צמודות. תפילת העמידה היא החלק המרכזי בכל תפילות היום (וגם בתפילות השבת ומועדים). במקור היו בתפילה 18 ברכות – ומכאן שמה. הברכה ה-19 נוספה לתפילת העמידה בשלב מאוחר יותר - אך לא שינתה את שמה.
- י. **ברכה מעין שלוש** - זוהי ברכה שמברכים אחרי אחד משלושת סוגי המזון הבאים. אחרי אכילת מיני מזונות כמו עוגה, בייגלך ביסקוויטים קרקרים וכד' מברכים על המחיה. אחרי אכילת פירות משבעת המיני מברכים על העץ כגון אחרי אכילת תמרים תאנים רימונים וכד' אחרי שתית יין מברכים על הגפן. ברכה זו מכונה מעין שלוש כיון שהיא כוללת בתוכה בקצרה את שלושת הברכות העיקריות של ברכת המזון.
- יא. **בורא נפשות** - ברכה קצרה שמברכים אחרי אכילת פירות שאינם משבעת המינים, ירקות, מוצרי חלב ביצים ועוד.

– <http://www.truechange.co.il> הופכים את האוניברסיטה לבית

- יב. ברכת הגומל- אדם שניצל מסכנה עבר מקום סכנה בשלום וכדומה חייב להודות על כך לה' בברכה שאומר בפני עשרה גברים. גם יולדת מוגדרת כמי שהיה במצב של חולי קשה ונרפא וגם היא צריכה לברך.**
- יג. ברכת שהכל נהיה בדברו- ברכה המסתיימת במילים שהכל נהיה בדברו ונאמרת לפני אכלת כל מזון מלבד אלו שנמנו בקבוצות הקדמות. כגון: מוצרי חלב, ממתקי סוכר וכן דברים שבמקורם היו עץ או אדמה או שיח כיון שטחנו אותם לא ניכר מקורם כגון רסק תפוחי עץ.**
- יד. ברכת החודש- בשבת לפני ראש חודש מברכים את החודש בבית הכנסת אחר קריאת התורה לפני אשרי.**
- טו. מנחה גדולה- מנחה שמתפללים לפני פלג המנחה נקראת "מנחה גדולה".**
- טז. תפילת הגשם/ הטל- נאמרת במוסף של שמיני עצרת, ומהווה בקשה מה' לגשמי ברכה.**
- יז. פסוקי דזמרא- פרקי תהילים הנאמרים לפני ברכות קריאת שמע כהכנה לתפילה. יש לברך לפניהם "ברוך שאמר" ולאחריהם "ישתבח"**
- יח. שהחיינו- ברכת הודיה לאלוהים על כך שהמקדש הגיע לזמן מיוחד מסוים. נוסחה "ברוך אתה ה', אלוהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".**

- א. **דינים החלים על אונן (אנינות)** - היום הראשון והלילה לאחר הפטירה מוקדשים לאבל עמוק. המתאבלים פטורים מכל המצוות, כולל הנחת תפילין, ואין הם אוכלים יין ובשר.
- ב. **מקצת היום ככולו** - כלל הנהוג לגבי ישיבת שבעה. אם ביום הלוויה מספיקים לשבת מעט זמן, הדבר נחשב ליום השבעה הראשון. ביום האחרון יושבים רק מעט לאחר תפילת "שחרית" והדבר נחשב ליום שלם.
- ג. **גמילות חסד של אמת** - הדאגה לנפטרים והטיפול בהם, תפשה ותופשת מתמיד מקום חשוב ביותר בפעולות היחיד והציבור.

כשרות וטהרה

- א. **כבולעו כן פולטו** - אופן ההכשרה יהיה דומה לאופן בו נבלע החמץ בכלי. דוגמא: כלי שמבשלים בו אורז, בשר וכו' - כיון שעיקר פעולת הבישול מתבצעת ע"י הרתחה, ובעזרת נוזלים, הרי שהכשרת הכלי תעשה על ידי הגעלה.
- ב. **הפסק טהרה** - עם תום המחזור, על האישה לרחוץ במים חמים ולנקות את נרתיקה משאריות דם. לאחר מכן, אם נמצאה נקייה, עליה ללבוש בגדים נקיים ולהחליף מצעים.
- ג. **שבעה נקיים** - ספירת שבעה ימים שלאחר הפסק טהרה, שבכל אחד מהם בודקת האישה את נרתיקה לרמזים של דם. אם לא נמצאו כאלה היא רשאית לטבול במקווה.
- ד. **שוי"ב (שוחט ובודק)** - בבע"ח טהורים אין לאכול את הדם, את החלב ואת גיד הנישה (חלק מן הירך). יש להקפיד על תהליך השחיטה, ולכן קיים שוי"ב = שוחט ובודק, אדם הפועל תחת פיקוח הרב ובעל רישיון לשחוט.
- ה. **מנקר/ניקור** - תפקידו של "מנקר" הבשר הוא להוציא את החלב מן הבשר.
- ו. **כל היוצא מן הטהור טהור וכל היוצא מן הטמא טמא** - חלב פרה הוא כשר שהרי יצא מן הטהור, ואילו חלב הנאקה טמא הוא. היוצא מן הכלל היחידי הוא הדבש שמוותר לאכילה, זאת משום שאין הוא מוצר של גוף הדבורה, אלא תוצר של הצוף שאספה.
- ז. **סימני הכשרות בדגים** - סנפיר, קשקשים.
- ח. **נבלה** - בע"ח שנשחט שלא כהלכה.
- ט. **טריפה** - בהמה הנוטה למות בגלל פגמים בגופה, נקראת טריפה, והיא אסורה באכילה גם אם תישחט שחיטה כשרה.
- י. **יין נסך** - אסור בשתייה כי הוא של הגויים ומשמש לניסוך מזבחותיהם. האיסור חל רק על משקאות מפרי הגפן, כך שוודקה לדוג' מותרת.
- יא. **ביצי עופות** - את ביצת העוף הטהור נזהה לפי כך שיש לה קצה אחד עגול ושני מחודד. לעומתה, לביצת העוף הטמא יש 2 קצוות מחודדים או שני קצוות עגולים.

יב. **טבילת כלים** - כלי זכוכית או כלי מתכת המיוצרים ע"י גוי או שהמוכר גוי, חייבים טבילה במקווה כשרה לפני שמשתמשים בהם בכדי להכניסם לקדושת ישראל, ואסור להשתמש בהם לפני טבילתם כדין.

שמחות

- א. **מדוע אין עורכים חופה וקידושין בימי חול המועד (סוכות ופסח)?**
משום שאין מערבבים שמחה בשמחה.
- ב. **מדוע הפקידו את ביצוע הליכי החופה בידי רב מוסמך?**
על מנת למנוע בעיות הלכתיות.
- ג. **האם מצוות המילה דוחה שבת או יום כיפורים, ומדוע?**
מצוות שבת דוחה שבת ואף את יום כיפורים ומתקיימת אלא אם כן ישנו חשש למחלה או עקב משקל ירוד. הסיבה לכך היא משום מצוות "וביום השמיני ימול בשר עורלתו".
- ד. **סנדק** - פטרון, שתופס התינוק הנימול על ירכיו כאשר מלים אותו.
- ה. **כסא אליהו** - הכסא שעליו יושב הסנדק ועל ברכיו הרך הנולד. נקרא כך משום שכאשר ברח אליהו מנביאי הבעל אמר לה' שהעם זנח את בריתו איתו. ה' הבטיח לאליהו שהוא יחזה בעיניו בחידוש הברית בינו לעם.
- ו. **שבת כלה** - לפי מנהג אשכנז אין הכלה מתראה עם החתן לפני החתונה. יש הנוהגים שלא להתראות מהשבת שלפני החתונה או אף שבוע שלם ויותר קודם החתונה. משום כך אין הכלה מופיעה בבית הכנסת בשבת החתן, אלא נשארת בבית, וחברותיה סועדות עמה. שבת זו נקראת בפי העם "שבת כלה", משום כבוד הכלה, שחברותיה נמצאות עמה לשמחה.
- ז. **שלום זכר** - בליל שבת שלאחר הולדת הבן מתכנסים לסעודה הקרויה "שלום זכר", שמהווה ברכת ברוך הבא לתינוק החדש.
- ח. **שבע ברכות** - נאמרות לפני שבירת הכוס תחת החופה, וכן בסעודות של השבוע שלאחר החופה, לכבודם של בני הזוג. נאמרות בצירוף ל"ברכת המזון".
- ט. **פנים חדשות** - בשבעת ימי המשתה - שבעת הימים הראשונים לאחר נישואים - מברכים בכל סעודה "שבע ברכות" המסמלות את השמחה של הזוג החדש. מברכים ברכה זו רק אם בין המשתתפים בסעודה יש אדם שלא השתתף בסעודות השמחה שלפני כן. אדם זה, קרוי "פנים חדשות" - כי הוא פנים חדשות בין השמחים בסעודה.
- י. **עיקר הכתובה** - בשם זה מתכוונים לסכום הקצוב בכתובה, שהבעל חייב לתת אותו לאישה אם הנישואין יפורקו בגללו. סכום זה הוא 200 זוז, ולא למנה או לגרושה 100 זוז.
- יא. **כיסוי הינומה** - החתן מכסה את פני הכלה בהינומה כאות לפרישת חסותו עליה מאותו רגע ואילך.
- יב. **ט"ו באב** - נחגג כחג האהבה בישראל, ע"פ פרשנות חז"ל לספר שופטים, כבר מתקופת המקרא. בחג זה היו בנות ישראל לובשות בגדי לבן פשוטים ושאלים, והולכות לרקוד בכרמים למצוא בני זוג שהיו באים בעקבותיהן. הבנות היו משתבחות כל אחת במעלות שלה. חלק השתבחו בייחוס המשפחתי, חלק ביופיין וחלק היו מבקשות "קחו מקחכם לשם שמים".
- יג. **שושבינים** - אמהות לכלה, אבות לחתן. נמצאים תחת החופה.

ראש השנה

- א. **מדוע אין אומרים תפילת "הלל" בראש השנה?**
משום שאלו נחשבים ימי דין.
- ב. **מדוע אין תוקעים בשופר בערב ראש השנה?**
כאשר ראש השנה חל באחד מימות החול, הרי הוא "יום תרועה" – שכן תוקעים במהלכו בשופר; ואילו כאשר ראש השנה חל בשבת, שאז אין תוקעים בשופר, הרי הופך "יום תרועה" ל"זיכרון תרועה". ערב ראש השנה הוא יום שבתון.

סוכות

- א. **הושענא רבה** – סוף מצוות הישיבה בסוכה
- ב.

פורים

- א. **פורים משולש** – לפעמים חל פורים 3 ימים רצופים, לדוג' בירושלים כאשר ט"ו אדר חל בשבת (שבה אין לקרוא במגילה, פן נעבור על איסורי טלטול והוצאה), מקדימים את הקריאה ל"ד (אסור לדחות את הקריאה) ואת משלוח המנות דוחים ליום ראשון – ט"ז באדר.
- ב. **תענית אסתר** – נערכת ביום י"ג באדר, ערב חג פורים, לזכר התענית שיזמה אסתר באומרה למרדכי: "לָךְ כָּנוּס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן וְצוּמוֹ עָלַי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם גַּם אֲנִי וְנִעַרְתִּי אֲצוּם כֶּן" (מגילת אסתר ד' ט"ז). תענית זו של אסתר הייתה באמצע חודש ניסן.
- ג. **שושן פורים** – חגיגת פורים בט"ו אדר בערים שהיו מוקפות חומה בימי יהושע בן-נון (לעומת "פורים של פרזות", הנחגג ב"ד באדר), לזכר העובדה שבשושן הבירה הותר ליהודים להלחם יומיים (י"ג-י"ד) ואז נחו בט"ו.
- ד. **מדוע אין אומרים הלל בפורים?**
המגילה היא תחליף להלל. בהלל נאמר שה' פדה את היהודים, אך בשושן נשארו היהודים עבדים לאחשוורוש. אין אומרים הלל על נס שנעשה בחו"ל.

פסח

- א. **מה מכילה קערת ליל הסדר ולזכר מה?**
זרוע (ביד חזקה ובזרוע נטויה), מרור (משום שמיררו את חיי אבותינו במצרים), ביצה (לזכר חורבן בית המקדש), חרוסת (לזכר הטיט ששימש לבניית הפירמידות), חזרת, כרפס.
- ב. **מדוע שותים ארבע כוסות בליל הסדר?**
שתיית 4 כוסות לזכר 4 לשונות הגאולה "הוצאתי, הצלתי, גאלתי ולקחתני".

ט"ו בשבט

- א. **מהי המשמעות ההלכתית של ט"ו בשבט?**
משמעותו ההלכתית של ט"ו בשבט נוגעת להלכות ערלה, נטע רבעי, תרומות ומעשרות וכלל המצוות התלויות בארץ, ט"ו בשבט הוא התאריך הקובע לאיזו שנה משתייך הפרי ואיזו מערכת דינים מתייחסת אליו.
- ב. **מהם מנהגי ט"ו בשבט?**
יישוב הארץ והתבססות בה ע"י נטיעת אילנות, יום לאכילת פירות- סמל להשתתפות האדם בשמחת האילנות.

חלק ב': מתוך משנה תורה לרמב"ם

כיבוד הורים

- א. **האם חייב אדם לכבד את אשת אביו שאינה אמו?**
חייב שכן בשמירה על כבודה מכבד הוא את אביו.
- ב. **אמר לו אביו "השקני מים ויש בידו לעשות מצווה" כיצד ינהג ומדוע?**
אם האב מבקש מבנו לעשות עברו דבר מה וזה עסוק, עליו למצוא לו מחליף ולהתפנות לצורכי אביו, אפילו אם מדובר בויתור על מצווה שעסק בה באותו רגע.
- ג. **אמר לו אביו "השקני מים" ואמרה לו אימו "השקני מים", כיצד ינהג ומדוע?**
עליו לכבד את אביו קודם, שהרי גם האם חייבת בכיבוד בעלה.
- ד. **"מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו" כיצד ינהג?**
ידאג לרווחתם בעצמו או ישכור להם מטפלים.
- ה. **מי שאמר לו אביו לעבור על דבר תורה, כיצד ינהג, ומדוע?**
1. אם האב אומר לבנו לעבור על מצוות התורה, אסור לבן להישמע לו, שכן כתוב "איש את אביו ואימו תיראו ואת שבתותי תשמרו – כולכם חייבים בכבודי".
2. אם על הבן לוותר על מצווה ואין מי שיחליפו, המצווה קודמת לרצון האב.
3. תלמוד תורה חשוב מכיבוד אם ואב.
- ו. **"וחייב לכבדו (את אביו) אפילו לאחר מותו" כיצד?**
1. בכל פעם שמזכיר את האב עליו לומר "כך אמר אבא.. הרי אני כפרת משכבו", כלומר כל רע הראוי לבוא על נפשו של האב, יבוא על הבן.
2. לאחר שנה כבר נקבע דין נשמת האב ולכן על הבן לומר "זכרונו לחיי העולם הבא".
- ז. **"כיבוד" ו"מורא" מה ההבדל בין שני המושגים? הבא דוגמאות**
כיבוד משמעו עד היכן יש לכבד את האב והאם, ולעומת זאת מורא משמעה עד היכן ירא הבן מפני ציווי ה' לכבד אב ואם.
דוג' כיבוד: אפילו זרקו כספו למים לא יכלימם, לא יצערם ולא יכעס עליהם, אלא יקבל את אשר עשו וישתוק.
דוג' מורא: גם אם ישב לבוש יפה בפני קהל ואביו ואימו קרעו את בגדיו, הכו אותו וירקו בפניו, ולא יכלימם, אלא ישתוק וירא ויפחד מה' שציווה עליו זאת.

הלכה למעשה

- א. מי שציווה עליו גוי לחלל את השבת או להיהרג ונהרג ולא חילל את השבת, האם נהג עפ"י ההלכה? נמק לא נהג עפ"י ההלכה, שכן אם מאלצים אדם לעבור על מצוות ה' עליו לעבור פן ייהרג, מלבד אם מדובר באחת מ-3 המצוות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, במקרים אילו על האדם לדבוק במצוות אפילו אם יעלה לו הדבר בחייו. אם מת הרי קידש את ה'.
- ב. מי נקרא מקדש ה' ברבים?
מי שמת על קידוש השם, מקדש את שם ה'. אם ביצע זאת בנוכחות עשרה מישראל, הרי הוא מקדש את ה' ברבים.
- ג. מהו חילול השם?
כל העובר על מצוות מדעתו ולא מאונס – מחלל את שם ה', אם עשה זאת בפומבי – חילל את שם ה' ברבים.
- ד. שני חכמים או שני בתי דין שנחלקו שלא בזמן הסנהדרין, אחד מטהר ואחד מטמא, אחד אוסר ואחד מתיר, אין ידוע להיכן הדין נוטה, כיצד ינהגו?
כאשר מדובר בתורה הולכים אחר המחמיר, וכאשר מדובר בדיני רבנן – הולכים אחר המקל.
- ה. בין השמשות- בין שקיעת החמה עד צאת 3 כוכבים. הדלקת נרות שבת חייבת להיעשות בטרם שקיעת החמה. זמן בין השמשות אסור בהדלקה מחמת הספק, שהרי אין זה יום ואין זה לילה. כל העושה מלאכה בשוגג בין השמשות בערב ובצאת השבת חייב חטאת.

אבלות

- א. ציין שני מקרים שבהם מותר לאבל להינשא גם בתוך שלושים:
כאשר מדובר באלמן שלא הביא ילדים לעולם או שילדיו קטנים וזקוקים לטיפול.

שבת

- א. "דחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצוות" פרט, הסבר והדגם
כמו כל המצוות נדחית שבת עקב פיקוח נפש, אפילו אם יש ספק שמדובר בפיקוח נפש. על מנת להיטיב עם החולה מותר לחלל שבת, כי שבת עבור חולה היא חול לכל הדברים אותם הוא צריך. אין להתמהמה בהגשת עזרה לחולה, אף אם מדובר רק בהקלת כאביו.
- ב. מהו "כבוד שבת" ומהו "עונג שבת" הסבר והדגם
כבוד שבת – מצווה על האדם לרחוץ פניו, ידיו ורגליו במים חמים. מתעטפים בטלית ומחכים לכניסת השבת. לובשים מלבוש מיוחד לשבת. יש להיכנס לשבת כאשר מתאוים למזון, ואפילו אם לא רעבים יש לאכול עם כניסת השבת. על השולחן להיות ערוך, הנרות דולקים והמיטה מוצעת. על האדם לעמול לקראת השבת ולא לשלוח אחרים שיטרחו עבורו. עונג שבת – יש לאכול תבשיל שמן ומבושם. אם אין כסף יש לאכול מאכלים שונים מימות חול, או לשנות את מועדי הארוחות. כנ"ל לגבי עשירים שאוכלים מאכלים שמנים כל ימות החול. אל לאדם לפנות לעזרת הציבור על מנת לקיים עונג שבת, עדיף שיעשה שבתו כחול. בשבת אדם חייב לאכול 3 ארוחות, שתי הסעודות הראשונות צריכות לכלול חלה ויין.

ארץ ישראל

- א. "אסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל לעולם" באלו מקרים כן מותר לצאת לחו"ל?



– <http://www.truechange.co.il> הופכים את האוניברסיטה לבית

- א. לצורך לימוד תורה
- ב. לצורך נשיאת אישה
- ג. לצורך מסחר, אך אסור לחיות בחו"ל
- ד. אם יש רעב, ומחיר החיטה עלה על פי שניים, ואין פרנסה.